

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Institutio vite sacerdotalis d[omi]ni Joannis tritemij
abbatis spanhemensis ordinis diui patris benedicti
mogu[n]tinensis dioces[is] ...**

Trithemius, Johannes

[Mainz], [nach 22.X. 1494]

De honesta conuersatione sacerdotum exteriori. Cap. vi.

urn:nbn:de:hbz:466:1-31315

renarū opum possessio: brevis vite mortalis actio: Instās
quotidie ad mortē humani generis processio. **C**ur ergo
moraris p̄ dei amore cōtemnere: que morte interceptus
cogeris in breui uel inuitus relinquere? Non em̄ habes
hic manentē ciuitatem: sed futurā inquirimus. **U**bi
thesaurus tuus est: ibi et cor tuū erit. Noli perituras mū
di diuicias querere: noli cor tuū auaricie uinculis obli
gare. Decet em̄ sacerdotē christi esse discipulū: mitem. et
misericordem: qui aliena nō cupiat: sed in pauperes sua
largiter distribuat.

de p̄cipuis
quib.

De honesta conuersatione sa cerdotum exteriori.

Cap. vi.

Considera nūc qualem cōuersationem tuā de
beas instituire: qualēq; te oporteat uiuere: ut
om̄ipotenti deo cuius minister es. in toto cor
de ualeas placere. **Q**uantū uero ad internā conuersationē
p̄tinet: oportet ut mūdus et purus in cōscientia fulgeas:
qui corā dño ministras. **D**icit em̄ ad sacerdotes p̄pheta
dñi. Sanctificamini: qui fertis uasa dñi. **E**t dñs dicit.
Lauamini. mūdi estote: auferte malū cogitationū uestra
rū ab oculis meis: quiescite puerse agere. discite beneface
re: dicit dñs om̄ipotens. **Q**uantū uero ad exteriorē ho
minē p̄tinet: ap̄tus episcopū instruēs dicit. **O**portet ep̄m
irrephensibilem esse: sobriū. pudicū. benignū. ornatū mo
ribus: hospitem. docibilem. **Q**uicquid autē ep̄o in hoc
loco p̄cipitur: etiā ceteris p̄latis et presbyteris mādatur.
Et primū quidē cū dicit eū oportere esse irrephensibilē:
ab omnibus uicijs et diffamacōibus populi pronūciat
immunem. **U**ita quippe sacerdotis populo in exemplum
p̄ponitur: que lucerne cōparatur: ut quēadmodū lux lu
cet in tenebris: ita cōuersatio presbyteri fulgeat in turbis
Dicit em̄ in euāgelio dñs. **S**ic lux uestra corā hominibz
luceat: ut videant opa uestra bona: et glorificent patrem
uestrum qui est in celis. **T**ūc autem sacerdos digne deo

Interiora dñi
tio

Exterioris dñi
tio

Vita dñi
28. 35.

mat. 5.

ambulat: quādo vitā suā bonis et sanctis operibus quon-
tidie exornat: et mēbra sua que sunt sup terrā pro christi
amore mortificat: **S**eruus nāq; dñi est: hocq; potissimū
ab eo exigitur: ut voluntatē dei verbis et factis operetur.
Nemo autē voluntatē dei pficit: nisi q̄ vicijs expulsis cor
suū habitaculū virtutū facit. **C**auē ne sponsam christi ecci-
lesiā p vite turpitudinē macules: cauē ne p malū exem-
plum aliquē scandalises: quia quotquot tuo vicio in pecc-
catū duxeris: p tot in supplicio cruciaberis. **R**arus videa-
ris in publico: in domo assuesce consistere: et lectionibus
vacare. **E**sto mente et corpe quietus: noli p vicos et vicia
nostrū domos discurrere: noli fabulis rusticorū interesse.
Dimitt em̄ p̄sentia famā: et parit in populo nimia sacer-
dotis familiaritas contemptū. **R**arus autem egressus in
publicū: magnā tibi in plebe reuerentiā maturitatis ex-
hibebit. **I**ta viue: ut tuo exemplo edificetur multi. **I**n me-
dio senorū pauca loquaris: q̄ loquacitas sepe rephēdi-
tur: vbi taciturnitas laudatur. **E**nūvero inter senes iuue-
nem audire decet. nō loqui. **N**ō appetas in sacerdotū col-
legio videri sapiens: ne corā eis velut insipiens cōfunda-
ris. **N**on sis verbosus et arrogans: responde cū humilita-
te et beniuolentia interrogatus: et ne fueris more rabulo-
rū dum loqueris in voce clamosus. **R**isum excussum nō di-
ligas: et ab omī leuitate inhonesta. te semp et vbiq; cōser-
ues. **I**nutiles sermones et vana verba deuita: sciens de
omī verbo ocioso qđ loquutus fueris: deo te rationē fore
redditurū. **S**it sermo tuus moderatus et parcus: longe
desit omne mendaciū: et ne frustra fiat iuramentū. **N**oli
tabernas cū rusticis ingredi: quia id tue non licet hono-
rati. **C**alde nāq; incongruū est: ut is qui peccatores dei
bet arguere: p suā p̄sentia peccatis se patronū velit exhib-
ere. **A** sanctis em̄ patribus ingressus tabernarum sacer-
dotibus interdicitur: nisi in itinere constituentur. **I**gnō-
miniosum est sacerdotē dei cum rusticis tabernā ingredi:
et os quod deo consecratum est: impuris loquutionibus
sedari. **F**acile predicantis sermo cōtemnitur: si inter rusti-

luc. 12
Luce 12. B. mod. d. h. g.
regula 7. 12
ab. z. m. t. a. n. l. o. s.
E. r. o. r. i. a. n. g. l. a. b. i.
E. n. i. m. u. s. p. l. u. r. i. s.
I. n. t. e. r. p. u. r. i. s.

inutilis sermo
taberna in
publico ingredi
27.

orig. abusio

Enta.

Sordidat
luc. 16.

32.

32.

29
cos familiariter effundatur. Incipient te ex consuetudine
familiaritatis contemnere: et quasi ex suis vnū estimare.
Nulla enim reuerentia maioribus impenditur: si inter sub-
ditos eorum vita angustetur. Oportet eum qui presidet
quadā reuerentia maturitatis omnes excellere: et nimiam
subditorum familiaritatem sapienter declinare. Enimvero
auctoritatis preminetia frangitur: dum subiectoꝝ acti-
bus indiscrete cōmiscetur. Nulli detrahas: nec aduersus
aliquem scandalū sumas. Turpe est sacerdoti linguā suā
detractione polluere: que in altari constituta est. pro omni-
bus orare. Neque aurem prebeas detractoribus: quia deni-
gator et libens auditor: pari cōdenatione digni sunt.
Alter enim diabolum portat in lingua: alter in aure.
Disceat qui huiusmodi est. non facile detrahere: cum te vi-
derit inuitum audire. Nō sis citatus in lingua: et in con-
sorcio detractorū ne steteris: quia omnipotenti deo odia-
biles sunt. Septi aures tuas spinis: ne audias verba deni-
gatorum. Nullum ex ore tuo mendacium prodeat: ser-
mo turpis ex te nō procedat: sed esto custos lingue tue:
ne offendas in sermone. Nō sis accidiosus et piger: neque
somnia et inercie deditus: sed in seruire sancti spiritus in-
giter accensus. Frugalitatem hospitalitatis nō negligas:
pauperibus et peregrinis qua potes sedulitate misericor-
diter occurras: sciens hoc sacerdotis esse proprium: ut
curam gerat egenorum. Aurum habeto non ut serues:
sed ut in elemosinam pauperum eroges. Laudent te pau-
perum esurientium viscera: non diuitū ructuantū conuiu-
ia. Sit mensa tua cū pauperibus et egenis: quia in tali-
bus christus suscipitur: et curia celestis honorat. Cōuiu-
ia diuitū superboꝝ. maxime potentū deuita: in quibus
de animarū salute nihil agitur: de spiritali cōuersatio-
ne nihil penitus tractatur. Vestitus tuus sit honestus.
non preciosus. In faciendis elemosynis noli ab homini-
bus gloriam querere: sed a solo deo laudem et mercedem
expectare. Esto pater pauperum: et tutor orphanorum.

Lij

Intratio

lingue abusus.

mandatū

voluntaria

opera misericordie

Quinta diuina
volutaria.
24. 33.

V. A. h. f.

Age. 30
Conuicio omni
torij.
de peccatis abfor
na da
munda 2
18. 32. 2

Quo dicitur
302.

Contra famularij
2 familia p
13.

Imperitiam
nonatorum
ho.

Inconsolatus a te paup nullus abscedat. **N**o sis pculloz
neqz rixosus in populo: nemine iniuriose ledas: sed omni
bus quantu puales benefacto: etiā inimicis. **A**e peccato
res unqz lactaueris: sed increpa tanqz auctoritatē a deo
cōsequutus. **N**o sis pculloz cōscientiarū plebis tibi com
misse: neqz verbū dei indiscrete proferas: sed cū moderat
mine pietatis. **P**enitentibus esto misericors: et calamū
quassatū noli cōterere: sciens qz infirmoz curā susceperis
nō fortū. **D**elus est em penitenti cū pietate ad purgato
riū mittere: qz austeritate cōfessoris desperantē ad infer
nū destinare. **H**oras tuas canonicas cū reuerentia et deu
otione cōstitutis ab ecclesia temporibus orare nō negli
gis. **H**oras quoqz beate marie semp virginis. viglias de
functorū. cum ceteris ex ordine sacerdotali debitis: legere
nō obmittas. **D**omus tue curā habe cū timore dei: fami
liā si habueris modestiā et honestatē seruare verbo psua
de et exemplo. **E**niūero sacerdotis opinionē ledit in ple
be: quando de domesticis eius male loquitur populus.
Sermo tuus testimonio roborat scripturarū: qz quicqd
pter scripturas sanctas pceptur: eadē facilitate cōtemni
tur qua pbatur. **H**olo te mutari eos q sine eruditione in
ecclesia pdicant: qui fabulas et somnuoz fantasmata cre
bro allegant: et misteria diuinarū scripturarū ignorant.
Rabuli garruliqz sacerdotes. sine ratione loquentes. pop
ulū nō edificant: sed vanis sermonibus ac fabulis eson
pianis in admirationē sui trahere laborāt. **S**ulta em et
dannabilis abusio est: obmissis scripturis et euangelio:
populū christianū. esopi fabulas docere. et gesta conficta
romanoz. **N**ec mireris si populus imperitus ista liben
tius audit qz scripturas: cū hoc legas pdixisse apostolū.
Erit inquit tempus cū sanā doctrinā nō sustinebūt: sed
ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes
auribus: et a veritate quidē auditū auertent: ad fabulas
autē cōuertentur. **H**inc hieronymus ait. **U**oluerē verba
et celeritate dicendi apud imperitū vulgus admirationē
sui facere: indoctoꝝ hominū est. **A**trita frons interpre

31

tatur sepe quod nescit: et cum alijs suaserit: sibi quoque usurpat
 scientiam quam non habet. **N**ihil tam facile quam vilem pleben-
 culam et indoctam contionem lingue volubilitate decipere: que
 quicquid non intelligit plus admiratur. **T**u autem loquere que
 decent sanam doctrinam: et imperitorum a plausum noli que-
 rere: si locum inter doctos cupis inuenire. **C**uram animarum
 imprudenter noli concupiscere: nisi prius et te et alios se-
 cundum ecclesiasticam sanctionem iuste didiceris gubernare.
Magisterium etiam populi multis periculis subicitur: et
 quotidianis angustiis tribulatur. **O**portet enim rectorem ani-
 marum sine crimine esse, sicut dei dispensatorem: non super-
 bium, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non tur-
 pis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum,
 sanctum, continentem: amplectentem eum qui secundum doctrinam
 nam est fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctri-
 na sana: et eos qui contradicunt arguere. **O**portet enim qui rector
 animarum constitutus est: non minus exemplo docere quam ser-
 mone. **A**ccusare quidem auariciam et latro potest: emendare
 vero non nisi qui facit quod docet. **D**elicatus magister est: qui
 pleno ventre de ieiunio disputat. **P**rius ergo vita requi-
 renda est quam doctrina: quia plenius opere docetur quam sermone.
Excellentissimum namque docendi genus est: demonstratio ex-
 empli. **E**t dominus quidem iesus prius fecit: postea docuit.
Maxima enim auctoritate in docendo vitur: cuius sermo
 attestatione operis comprobatur. **F**acile a subditis sermo
 rectoris percipitur: si morum honestate fulciatur. **Q**ui autem
 benedicens male vivit: propriam se oris sententiam perimit: et
 a mala institutione subiectos non conuertit. **S**imul attende quod
 periculosa sit cura aliarum, maxime his temporibus: quando ubique
 abundat iniquitas: et charitas multorum refriguit. **D**ies
 enim mali sunt: et homines ad iusticiam tardi: totusque mun-
 dus in maligno positus: et rara fides in terra. **I**nter hec
 verbum dei a populo despicitur: christiane religionis insti-
 tutio negligitur: auctoritas sacerdotalis contemnitur. **V**ita
 laicalis multis peccatis et sceleribus obnoxia: penitentiae remedia
 negligit: dolis et fraudibus intendit: monita sacerdotum contemnit

L iij

77. v. 5.

no plus v. 5.
 B. 12. v. 10.
 G. 1. v. 10.
 pastor.

edra.
 Quare non per modo
 no. 1. v. 10.

Matth. 27.

Eph. 5.

proph. melita

1.
 2.
 3.
 4.

32

30
32
33
35

in manu

officiu
doctrina
cogitatio

Et nisi rector animarū, populo sibi cōmissō scelera eorū, et debitas peccatoribus penas sollicitate annūciauerit: coram deo etiā sanguinis eorū reus erit. Et post hec adducet deus cūcta in iudiciū: vbi pastor animarū p singulis rationē reddere cogitur: et si negligens in hoc mūdo extitit, grauius damnatur. **T**ucius ergo est curā et regimē animarū humiliter fugere: q̄ arrogāter vsurpare. **S**i em̄ vnusquisq; in illo tremendo iudicio, rationem de sua vita reddere vix sufficit: quomodo p tot milibus sibi cōmissis respondebit? **Q**̄ bene viuit: qui sibi viuit. **B**onū iocundūq; videtur apud hoies, ep̄m, abbatē, pastore, vel quēlibet platu, in hoc seculo viuere: sed q̄ terribilis sit exitus negligentis, q̄s sufficet cogitare? **E**tem iudiciū durissimū fiet in eos qui presunt: et potentes potenter tormēta patientur. **B**ene trāsit, qui simpliciter viuit: cui nihil terre in honore cōmittitur: cui animarū cura nulla cōmendatur. **C**ura etem pastoralis nunq̄ est sine periculo: q̄ diu viuitur in hoc mūdo. **O**mnium quoq; periculorū maximū est: cū separata p mortē a corpore aia, summo pastori deo pastor terrenus ad rationē ponendā fuerit p̄sentandus. **H**ic iam articulus vltime damnacōnis imminet: vbi ratio villicationis male dispensate erigitur: et sanguis ouium multarū de vnus pastoris manu requiritur. **Q**uid tunc pastor imperitus respondere ad obiecta poterit: q̄ in cura ouium negligens fuit? **O**bmutescat necesse est: qz qd̄ respondeat nō habet. **S**i ergo frater ad curā animarū te idoneū existimas: si ecclesiā mernicensē regere paras: scito te pro his adducendū in iudiciū: et pro vite merito moritur: qui obmissis alioꝝ curis, sibi soli in dei timore cōuersatur. **C**ui em̄ multū cōmittitur: etiā multum ab eo exigitur. **S**acerdos maxime curā habens animarū, dei prece est: ut populo voluntatē om̄ipotentis nūciet: et peccātes in lege dñi p increpacōnis verba curet. **O**portet ergo ut doctus et cōstantissimus sit: ne aut p ignorantā defluat: aut p inconstantā odia puersoꝝ p̄tinescat. **T**urpe

err

est em̄ ppter metū populi: tacere sermones dei. **Modico**
vino sacerdoti vtendū est: ne si potacōmbus vacat: o pro
brū in populo fiat. **Violentos** em̄ sacerdotes et ap̄lus
damnat: et ab accessu altaris. vetus lex p̄hibet. **In** agan
theni quoq; cōsilio ita legitur. **Ante** om̄ia a clericis vireo
tur ebrietas: que oim̄ vicioꝝ fomes ac nutrit̄ est. **Iraq;** cū
quē ebriosum fuisse cōstiterit. ut ordo patitur: aut triginta
dierū spacio a cōmunionē submoueat̄: aut corpali sub
datur supplicio. **Luxuriosa** em̄ res est vinū. et cōtumelios
sa ebrietas: om̄is qui miscetur his. non erit sapiens. **Qui**
absq; vino ardet. ardore adolescentie. et inflāatur calore
languinis. et valido est corpore: vinū ut venenū fugiat: ne
multiplici incendio suffocatus in scenum luxurie cadat.
Stomachus vino estuās libidinē cōcitāt: sensum eberat:
caput et totū corpus debilitat. **Prouerbio** quoq; dicitur
Pinguis venter gignit sensum tenuem. **Cū** ergo ad cōui
uia sacerdotū vocatus accedis: nō obliuiscaris honestat̄
tis clericalis: sed modestū et cōtinentē te in om̄ibus exhibi
beas: et caue ne aut linguā aut aures habeas prurientes
id est ne aut ip̄e detrahas. aut detrahentib; auditū accōn
modes. **Scito** qz cūcta que de alijs loqueris in remeti p̄m
retorquenda sunt: et in hisipis forte dephendendus eris:
que in alijs arguebas. **Sed** forsitan dices. **Referentibus**
iniuriā facere nō possum: qz inuanū mittitur: quilibet oim̄ ob
struere labia meditat̄. **Quid** ergo alioꝝ detractio ad me?
Nūq; ego p̄hibere hoies possū ne loquātur? **Sed** quē
admodū superius dixim⁹. ita te corā detractore exhibeas:
ut discat nulli detrahere: cū te viderit nō libenter que lon
quit audire. **Cū** detractoribus ait salomon. ne cōmisceris
ris: qm̄ repente veniet pditio eoz. **Et** ruinā vtriusq; quis
nouit? **Tam** illius videlicet q̄ detrahit: q̄ eius qui aurē
accōmodat detrahenti. **Esto** moribus z cōuersatione ma
turus: verbis rarus et prouidus: silencio et taciturnitate
discretus. **In** p̄scrutandis misterijs scripturarum sedulus
esto: et si qd̄ dubietatis tibi legenti occurrerit: ad interp̄n
tacōnes senioꝝ noueris referendū. **Habes** in vicino antea

33

Vini sobrietas
Ebricitas

y. 34.

detractio

obvolutio

z. sp.

p̄na

34

quissime vrbis treuerorū gymnasium in quo copia docto-
rum est: ad quos in questionū ambiguitate poteris ha-
bere recursum. **N**eg̃ aurū tibi ebarius sit q̃s̃ scientia: quia
sapientie fructus eternus est: vsus vero diuitiarū breuis
et momentaneus. **N**emo sit qui salutare studiū phibeat:
non mater. nō frater. nō cognatus. nō soror: tu fac opus
euāgeliste: disce qđ doceas: ne pastor et ydolum existas.
Unus es et secundū nō habes: cui ergo diuicias thesau-
rizes: **U**ne temperate: nupcias. et cōiunia immoder-
ata ne visites: qz et mentē virtutibus exuūt: et bursam hū-
mis vacuā reddūt. **C**ōpara tibi de oblatis elemosynis di-
uine scripture codices: quarū assidua lectione doctus. po-
pulū cōmissum digne possis instruere: et temetipm p con-
templationē ad celestia eleuare. **A**ma scientiā scripturaz:
et corā deo et hoibus exaltabit te. **N**oli cōsentire volupta-
tibus carnis: impetū furoris reprime: et mortis ne vnq̃
obliuiscaris.

37.

2. timo 4.

33.

ff

**Qualis debeat esse sacerdos in
conuersatione interna. Cap. vii.**

Quoniam vero non sufficit ministro christi hon-
nestam corā hoibus cōuersationē ducere: nisi
corā deo ab omī scelere mundus studeat a pa-
rere: exhortor te ut cor tuū in timore omīpo-
tentis dirigas: et nullas vnq̃ contra deū cogitacōnes ad-
mittas. **O**portet em̃ sacerdotē dei sanctū esse mente et cor-
pore: et mundū in cogitacōne. **V**inc dñs dicit. **S**ancti
estote. quonā ego sanctus sum: dñs deus vester. qui sanc-
tifico vos. **E**t petrus archiapostolus dicit. **V**os genus
electum. regale sacerdotiū: gens sancta. populus acquisi-
cōnis: ut virtutes annuncietis eius. qui de tenebris vos
vocauit: in ammirabile lumen suum. **P**rimū in corde
tuo locum charitas obtineat: que plenitudo legis est: et
consummatio prophetarum. **O**mnīū em̃ virtutū maxima
est charitas: que in dilectione dei et proximi consistit.

1. cor. 7.
1. ioh. 1.
1. ioh. 11.
1. pet. 2.

charitas
deus
proximi.